

Atlas over danske saltvandsfisk

Geddetryne

Nesiarchus nasutus Johnson, 1862

Af Henrik Carl

Geddetryne fra Larvik, 2011. © Henrik Carl.

Projektet er finansieret af Aage V. Jensen Naturfond

AAGE V. JENSENS FONDE

Alle rettigheder forbeholdes. Det er tilladt at gengive korte stykker af teksten med tydelig kildehenvisning. Teksten bedes citeret således: Carl, H. 2018. Atlas over danske saltvandsfisk – Geddetryne. Statens Naturhistoriske Museum. Online-udgivelse, januar 2018.

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Systematik og navngivning

Geddetrynen er den eneste art i slægten *Nesiarchus* Johnson, 1862, og det er den eneste af slangemakrelfamiliens arter, der er kendt fra dansk farvand.

Det danske navn geddetryne er et forholdsvis nyt navn, der er blevet brugt siden 1980'erne. Før dette havde fisken intet dansk navn. Slægtsnavnet stammer fra det græske ord "nesiarches", der betyder "guvernør for en ø" – i dette tilfælde øen Madeira, hvorfra den oprindelige artsbeskrivelse stammer (Kullander & Delling 2012). Artsnavnet *nasutus* betyder langnæset eller stornæset.

Udseende og kendetegn

Kroppen er langstrakt, slank og sammentrykt, og der er ingen køl på haleroden som det ses hos fx escolar (*Lepidocybium flavobrunneum*), der er en anden af familiens arter. Hovedet er langt og tilspidset og minder om et slankt geddehoved. Både hagen og snuden er forlænget med en spids af bruske (Parin 1985). Munden er stor med et kraftigt underbid og et veludviklet tandsæt bestående af lange, spidse tænder. Forrest i overkæben er der 3 fastsiddende og 0-3 bevægelige hugtænder i hver side, og i underkæben sidder en stor hugtand forrest i hver side. Bag hugtænderne sidder en længere række af veladskilte mindre tænder. Gællegitterstavene er svagt udviklede (rudimentære). Skællene er meget små. Omtrent midt på kropssiden løber en enkelt tydelig (ofte hvidlig) sidelinje.

Den forreste rygfinne er meget lang og begynder helt fremme over gællelåget. Den består af 19-22 stive pigstråler, og er adskilt fra den bageste rygfinne med et lille mellemrum. Hos de voksne er forreste rygfinne lavere end den forreste del af anden rygfinne, men hos den spæde yngel forholder det sig omvendt (Richards 2006). Anden rygfinne har forrest 1-2 pigstråler efterfulgt af 19-24 blødstråler. På haleroden bag bageste rygfinne sidder 2 (sjældent 3) såkaldte småfinner, som det også kendes fra fx makrel og tun. Foran gatfinnen sidder 2 (sjældent 3) frie pigstråler, den forreste noget større end den bageste. Selve gatfinnen består af 16-20 blødstråler, og bag gatfinnen sidder 2 (sjældent 3) småfinner. Brystfinnerne består af 12-14 blødstråler, og under midten af brystfinnerne sidder bugfinnerne, der er små og består af 1 pigstråle og 5 blødstråler (Nakamura & Parin 1993). Halefinnen er veludviklet og kløftet.

Fisken er mørkebrun eller sort, undertiden med lysere sider og bug, og den kan have et violet skær (Parin 1986). Finnerhuden er sort, og det samme gælder mundhulen og området omkring gattet (Nakamura & Parin 1993).

Normalt bliver arten op til ca. 80 cm. De fleste forfattere nævner en maksimalstørrelse på 130 cm (standardlængde – længden fra snuden til halefinnerens rod). Kullander & Delling (2012) angiver en maksimallængde på ca. 150 cm. Den største geddetryne fra dansk farvand målte 87 cm og vejede 2,5 kg. Den blev fanget nord for Skagen i 1990.

Forvekslingsmuligheder

Kombinationen af en lang, slank krop, en lang pigget forreste rygfinne adskilt fra den kortere bageste blødstrålede rygfinne og normalt fire frie småfinner på haleroden gør forveksling med andre danske fiskearter usandsynlig. Fra en anden af familiens arter, oliefisken (med salgsnavnet smørmakrel) (*Ruvettus pretiosus*), der også træffes i Nordøstatlanten, kendes geddetrynen bl.a. på den slankere form, de mindre bugfinner og det geddeagtige hoved. Oliefisken har desuden større skæl og en utydelig sidelinje.

Udbredelse

Generel udbredelse

Udbredelsen er på grund af den dybe levevis ikke fuldstændig klarlagt. Arten er primært udbredt i tropiske og subtropiske områder, hvor der er fundet bestande i både Atlanterhavet, Stillehavet og Det Indiske Ocean. I de tempererede havområder (herunder Nordøstatlanten) træffes den sjældnere,

og i de skandinaviske havområder, hvor den er fundet indtil Skagerrak, er den en meget sjælden gæst.

Udbredelse i Danmark

Geddetrynen er først fundet meget sent i vore farvande, og kun enkelte eksemplarer er med sikkerhed fanges på dansk territorium. Der er dog landet flere eksemplarer i nordjyske havne, der muligvis er fanget i den danske del af Skagerrak.

Den første omtale af en dansk fangst skete, da et eksemplar på 72 cm fra Skagerrak blev landet i Hirtshals i februar 1967 (Nielsen 1988). Senere viste det sig dog, at fisken ikke var dansk, men fanget i Egersund-området ved Norge. Allerede den 25. juni 1968 blev endnu et eksemplar fanget i Skagerrak og landet i Hanstholm. Den præcise fangstposition er ukendt, så det vides ikke, om denne fisk blev fanget på dansk område. Fangsten er, som de øvrige uden sikker lokalitet, ikke vist på udbredelseskortet. Den 12. september 1968 blev en geddetryne fanget på ca. 375 meters dybde nordnordøst for Hirtshals og sendt til museet i Göteborg. Den præcise position ikke er kendt, er det muligt, at den er fanget udenfor dansk område. I august 1990 blev et eksemplar på 87 cm og 2,5 kg lidt fanget nord for Skagen og sendt til Zoologisk Museum. Den 30. april 1991 blev et eksemplar på 910 g og 73,5 cm fanget på 250 meters dybde i Skagerrak, og i september 1992 blev endnu en fisk på 970 g og 74 cm fanget i Skagerrak. Positionen for disse to fangster er ikke oplyst, så det vides ikke, om de er danske. Den 6. juli 1993 blev et eksemplar fanget nord for Hirtshals og sendt til Zoologisk Museum. Den 24. maj 1994 blev en geddetryne fanget på 400 meters dybde på dansk område i Skagerrak nordvest for Hirtshals og landet i Skagen. Endelig blev et eksemplar fanget ca. 55 km nord for Hirtshals den 6. marts 1996 og sendt til museet i Göteborg. Siden er arten ikke registreret i vore farvande.

Kortlægning

De få danske fangster er alle gjort under erhvervsfiskeri, og hvor metoden er angivet, har der været tale om trawlfiskeri, oftest med rejtrawl. Flere af fiskene findes i Zoologisk Museums samling og på museet i Göteborg, og i de øvrige tilfælde er oplysningerne gemt, fordi de blev registreret i forbindelse med projektet "Sjældne Havfisk", der var en slags forløber for Fiskeatlasen.

Biologi

Levesteder og levevis

Geddetrynen er en oceanisk art, der lever nær bunden langs kontinentalsoklen eller ved undersøiske bjerge, overvejende på dybder fra 200 til 1.200 meter (Kullander & Delling 2012). Om natten foretager fiskene en såkaldt vertikalvandring, hvor de følger byttedyrene op på lavere dybde. De yngre fisk lever nærmere overfladen end de ældre (Parin 1986).

Fødevalg

Føden består af fisk, blæksprutter og krebsdyr, men der er tilsyneladende aldrig lavet egentlige fødeundersøgelser.

Reproduktion og livscyklus

Ynglebiologien er som den øvrige biologi næsten ukendt. Der er ikke fundet larver udenfor tropenerne, hvor fiskene yngler året rundt (Parin 1986). Æg og larver er pelagiske, og larverne er forholdsvis almindelige i tropernes fiskeplankton (Nakamura & Parin 1993).

Den maksimale levealder er ukendt.

Vækst og økologi

Væksten er ikke undersøgt, og artens samspil med økosystemet er heller ikke beskrevet. Som rovfisk er den for sjælden til at have indflydelse på tætheden af byttedyrene.

Forvaltning, trusler og status

Status for arten er på grund af den dybe levevis ikke kendt i detaljer, men den opfattes ikke som truet i den internationale rødliste fra IUCN. Dette skyldes bl.a. det store udbredelsesområde og manglen på umiddelbare trusler (Collette et al. 2015). Den dybe levevis bevirker også, at fiskeri næppe påvirker arten af betydning.

Menneskets udnyttelse

Arten har ingen fiskerimæssig betydning, men den bliver brugt til konsum, når den landes under fiskeri efter andre arter. En grundig tilberedning er tilrådelig, for muligvis indeholder det rå kød en slags voks (gempylotoxin), der er ufordøjeligt for mennesker og derfor kan give diarré eller forgiftningssymptomer, hvilket jævnligt ses ved indtag af de beslægtede arter escolar (*Lepidocybium flavobrunneum*) og oliefisk/smørmakrel (*Ruvettus pretiosus*), der er populære spisefisk. På grund af forgiftningsfaren gælder særlige regler for salg af familiens arter i Danmark. Fx skal det ved salg fremgå, at fisken skal steges eller koges omhyggeligt, og at kogevand og stegefedt ikke må benyttes til sovs eller anden madlavning. Desuden skal der oplyses om risikoen for diarré på grund af indhold af ufordøjelige voksarter ved fejlagtig tilberedning.

Referencer

Collette, B.B., Pina Amargos, F., Smith-Vaniz, W.F. & Barthelat, F. 2015. *Nesiarchus nasutus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015: e.T18158583A21913493.

Kullander, S.O. & Delling, B. 2012. Ryggsträngsdjur: Strålfeniga fiskar, Chordata: Actinopterygii. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.

Nakamura, I & Parin, N.V. 1993. FAO Species Catalogue. Vol. 15. Snake mackerels and cutlassfishes of the world (families Gempylidae and Trichiuridae). An annotated and illustrated catalogue of the snake mackerels, snoeks, escolars, gemfishes, sackfishes, domine, oilfishes, cutlassfishes, scabbardfishes, hairtails and frostfishes known to date. Food and agriculture organization of the United Nations.

Nielsen, J.G. 1988. Nye fisk for Danmark (1962-1987). Flora og Fauna 94(1): 25-28.

Parin, N.V. 1985. Gempylidae. P. 967-973 in: Whitehead, P.J.P, Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (eds.). Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean, volume II. Unesco.

Richards, W.J. 2006 (ed.). Early Stages of Atlantic Fishes. An Identification Guide for the Western and Central North Atlantic. Volume I+II. Taylor & Francis.